

آموزش برای سلامت و ایمنی کارکنان

صدیقه صبیانی

کارشناس مدیریت و برنامه ریزی آموزشی – موسسه ارتقاء کار سالم

آموزش ایمنی کارکنان اغلب جهت پذیرش قوانین دولتی و سازمانی یا کاهش هزینه های بیمه، یا با موضوع تشویق آنان در مسیر اتخاذ رفتارهای ایمن انجام می گیرد و یا این که براساس برنامه هایی بخواهیم صلاحیت او را تقویت کنیم. چنین رویکردی به نیروی کاری آگاه و ماهر نیازمند است تا بتواند در زمینه ایمنی و بهداشت تعامل خوبی با برنامه های ارتقاء سلامت برقرار کند خوشبختانه مدل های بین المللی زیادی برای آموزش کارکنان و مشارکت وسیع در کوشش های سلامت و ایمنی محیط های کار وجود دارد. بیشتر برنامه های جدید آموزشی از طریق کمک مالی دولت، اتحادیه ها و با مشارکت کارفرما اجرا می گردند. فلسفه این برنامه بر اساس قواعد آموزش بزرگسالان است و برداشتی از فلسفه توانمند سازی در آموزش همگانی است.

رویکرد آموزشی

در رویکرد آموزشی برای پیشرفت برنامه ی ارتقاء سلامت و ایمنی، وجود عواملی ضرورت دارد.

- زمینه آموزش

- آموزش های عامه پسندی بنام آموزش توانمند سازی

آموزش کار مقارن با انقلاب صنعتی از سال ۱۸۰۰ میلادی آغاز شد و هدف آن حرکت در جهت یک تغییر اجتماعی بود. منظور از تغییر اجتماعی، ارتقاء توان اتحادیه ها و درگیر کردن کارکنان در سازماندهی سلامت بوده است. آموزش کارگران مطابق قواعد کاملا شناخته شده ای از تئوری یادگیری بزرگسالان است که موارد زیر را شامل می گردد. * بزرگسالان خودانگیزه هستند و آگاهی دارند که محتوای آموزشی در کار و زندگی آنها کاربرد سریع دارد.

* اگر آموزش بصورت عملی باشد درک بیشتری ایجاد می کند بنابر این افراد می توانند عقاید جدیدی در ذهنشان پیروانند.

* بزرگسالان به طرق مختلفی مطالب و شیوه یادگیری مخصوصی را می آموزند یک واحد آموزشی زمانی مؤثرتر خواهد بود که شرکت کنندگان فرصت داشته باشند که شیوه های یادگیری را تجربه کنند. گوش دادن، مشاهده کردن، سوال کردن، الگوسازی، خواندن و نوشتن، تمرین با تجهیزات و توضیح. از مسائل اساسی شیوه های یادگیری است.

یادگیری زمانی در حد مناسب انجام می شود که افراد فعالانه در کار عملی شرکت کنند. آنها قدرت پاسخگویی بیشتری برای متدهای مشارکت فعال دارند، سخنرانی ها و نکات نوشتاری جایگاه خود را در مجموعه آثار آموزشی دارند اما مطالعات موردی، ایفا نقش دیگر فعالیت ها در قالب گروه های کوچک انجام می شود یادگیری مطالب را بهتر صورت می گیرد. از آغاز دهه ۸۰ آموزش های سلامت و ایمنی به روش عام پسند (آموزش توانمند سازی) که مبتکر آن پروفیسور برزیلی Powlo Freire در سال ۱۹۶۰ بود انجام گردید. (۱)

- طراحی برنامه های آموزشی

آموزش یک جریان مستمر بوده و یکباره اتفاق نمی افتد آموزش جریانی است که نیاز به برنامه ریزی ماهرانه برای هر کدام از مراحل خود دارد برای تکمیل این جریان مراحل زیادی طی می شود در این برنامه هدف کلی همان توانمند سازی کارگران است. (۲) این کار باید توسط متخصصان آموزش و ارتقاء سلامت انجام شود.

- تکنیک های عمده یادگیری گروهی

نوع تکنیک گروهی که در یک موقعیت تدریس مورد استفاده قرار می گیرد بستگی به دامنه وسیعی از عوامل، از قبیل اهدافی که باید حاصل شود، ارتباط تمرین یا فعالیت با دیگر روش های تدریس، سن فراگیران، شخصیت و تجربه معلم و غیره دارد. تکنیک هایی که در زیر توضیح داده می شود به هیچ وجه لیست کامل تکنیک های مورد استفاده موقعیت های گروهی کوچک نیستند. با وجود این آنها نمونه ای از رویکردهای وسیع یادگیری را نشان می دهند که بسته به میزان ساختار شان و میزان دخالت های معلم در جریان یادگیری بسته به محتوای موضوع تغییر می کنند. (۳)

در این بخش ما تکنیک های یادگیری گروهی را به چند طبقه وسیع یعنی جلسات BUZZ و تمرینات گروهی کوچک، مباحث سیمینار و Tutorials کلاسی، تمرینات و فعالیت های مشارکتی از نوع بازی / شبیه سازی / مطالعه موردی تقسیم می کنیم. در هر یک از این طبقات ممکن است پروژه های گروهی و رویکردها و تاکتیک ها وجود داشته باشد و نیز همانطوری که خواهیم دید این رویکرد ها و تاکتیک ها ممکن است حالت تعمیم پذیری داشته باشد و در طبقات مختلف از آنها استفاده شود.

۱- جلسات BUZZ و تمرینات گروهی کوچک

جلسات BUZZ جلسات مشارکتی کوتاهی هستند که به منظور برانگیختن بحث و ارائه بازخورد به فراگیران (یا بالعکس) با سخنرانی یا تمرین گروه بزرگ ترکیب می شود. در این جلسات گروه های فرعی کوچک ۲ تا ۴ نفره مدت کوتاهی را (معمولاً کمتر از ۵ دقیقه) به طور جدی و شدید به بحث در مورد موضوع یا موضوعات پیشنهاد شد به وسیله مربی می پردازند. سپس هر یک از گروه های فرعی مذاکرات شان را به عنوان یک گروه واحد گزارش می کنند یا در بعضی مواقع به منظور سهیم بودن در یافته هایشان با همدیگر ترکیب می شوند و مفاهیم ضمنی را مورد بحث قرار می دهند.

رویکرد گروهی BUZZ به صورت تکنیک یک- دو- چهار نفره انجام گیرد. بدین معنی که اعضاء کلاس یا گروه بزرگ در ابتدا به صورت انفرادی به سوال پاسخ می دهند، سپس به صورت دو نفره پاسخ هایشان را بررسی می کنند تا به موارد اختلاف خود پی ببرند. به منظور دستیابی به پاسخ موافق گروه چهار نفره تشکیل می دهند. هر کدام از گروه های چهار نفره بعداً یافته ها و نتایج خود را به کلاس کلی گزارش می دهند.

جلسات BUZZ قبل از سخنرانی و دیگر روش های رسمی، روش بسیار مناسبی است که در شروع آموزش (تدریس) تنوع خاصی به آنها می بخشد، و به غلبه بر مسائل ناشی از محدودیت های «فراخوانی توجه» فراگیران کمک می کند استفاده از این جلسات سبب تغییرات بنیادی در فرایندهای فکری و ذهنی فراگیران می شود. واز کاستن توجه آنها در اثر گذشت زمان جلوگیری می کند. این جلسات به منظور دستیابی به دامنه وسیعی از اهداف شناختی و غیر شناختی می توانند مورد استفاده قرار گیرند. به عنوان مثال برای گسترش ارتباط کلامی و مهارت های بین شخصی می توانیم از این جلسات استفاده کنیم. به علاوه این جلسات برای کمک به توسعه قدرت تصمیم گیری، ارزشیابی و تفکر و اگرادر فراگیران ایده آل می باشد. همچنین این نوع جلسات وسیله ایده آلی برای فعال نگه داشتن فراگیران در درس مورد نظر است و اثر بخشی یادگیری را افزایش می دهد. همچنین آنها برای معلم مکانیزم های سودمندی جهت دریافت بازخورد از کلاس هستند.

برخی از نقاط ضعف جلسات گروهی BUZZ

محدودیت اصلی این نوع جلسات گروهی کوچک این است که استفاده از آنها به نوبه خود، به عنوان روش تدریس اولیه و مقدم مناسب نیست؛ زیرا آنها نمی توانند در تدریس حقایق اصلی و اصول یک موضوع مورد استفاده قرار بگیرند. بنابراین این از جلسات گروهی در مقیاس کوچک تنها باید در نقش حمایتی، در ارتباط با روش های دیگر سخنرانی، استفاده کرد.

۲- مباحث کلاسی، سمینارها و Tutorials

این طبقه از تکنیک ها، دامنه وسیعی از فعالیت ها را شامل می شود که به منظور ایجاد بحث بین مربی و گروهی از فراگیران یا در داخل گروه فراگیران طراحی شده است.

«مباحث کلاسی» معمولاً شکلی از بحث کنترل شده تلقی می شود که مربی در هر زمان به طور جدی موقعیت را کنترل می کند، به طوری که هم فرصت سوال کردن را برای کلاس فراهم می آورد و روش بحث این سوالات را کنترل می کند، و هم کلاس را از طریق بعضی از انواع مباحث سازمان یافته، مثلاً پرسیدن سوالات دقیق، تشویق آنها به صحبت کردن و یادآوری مطالب و غیره هدایت و راهنمایی می کند، این مباحث در زمینه های گوناگون می توانند مورد استفاده قرار گیرند مثلاً برای ویدئو به عنوان، جلسه مرور و تجدید نظر مطالب کلاسی، به عنوان جلسه گزارشی، شبیه سازی یا مطالعه موردی مشارکتی یا به سهم خود بعنوان روش تدریس.

سمینارها، به چندین شکل می توانند برگزار شوند و معمولاً نسبت به مباحث کلاسیک تا اندازه ای از سیاست های محدود کننده کمتری برخوردارند بطوری که اعضای گروه خودشان کاملاً موضوع بحث را کنترل می کنند. روش معمول اداره سمینار این است که یکی از افراد گروه مقاله، رسانه یا سخنرانی از قبل آماده شده ای را ارائه می کند و سپس بوسیله گروه عمیقاً مورد بحث و بررسی قرار می گیرد.

روش دیگر این است که سمینار را به صورت «بحث گروهی آزاد» در زمینه موضوع خاص برگزار کنیم و در این روش هم در مورد نحوه ادامه و پیشبرد بحث خط مشی لازم به گروه داده می شود و هم اجازه داده می شود که خودشان نیز تصمیم بگیرند. نوع دیگر رویکرد مورد استفاده در سمینار (تکنیک فیش بال) است. در این تکنیک عده ای از اعضای کلاس در داخل دایره می نشینند و بحث را اداره و هدایت می کنند و بقیه اعضای در خارج از دایره پشت آنها قرار می گیرند و نقش مشاهده گر را دارند و هیچ گونه مشارکتی در بحث نمی کنند. سپس هر دو گروه آنچه را که در بحث اتفاق افتاده ترکیب و جمع بندی می کنند. رویکرد دیگر در سازمان سمینار «بارش مغزی» است. در این روش اعضای گروه به طور خود به خود یک سلسله راه حل های ممکن را برای مسئله یا سوالی که به وسیله مربی مطرح شده یادداشت یا پیشنهاد می کنند، مثلاً «چنانچه در بیان رها شوید قطعاً رعایت چه مواردی ضروری خواهد بود؟» در ابتدا هرگونه پیشنهادات بدون تفسیر و انتقاد گرد آوری می شود و سپس کل گروه پیشنهادات مختلف را ارزیابی می کنند و آنها را از طریق بحث و بررسی اصلاح و یا رد می کنند.

«بارش مغزی» نه تنها در تحریک و تشویق بحث خیلی مهم است بلکه در شروع سمینار به عنوان «یخ شکن» (شکننده مغزهای منجمد و فکرهای غیر فعال) عمل می کند و هر کدام از شرکت کنندگان را در آغاز واداره فعالیت فکری می کند. Tutorial گروهی نیز به چندین شکل می تواند انجام بگیرد. یکی شکل معمولی آن (Working Tutorial) است که در این روش کلاس (یا بخشی از کلاس) مجموعه وظایف و تکالیف مربوط به درس را در کنار مربی یا Tutor حل می کنند و چنانچه به مسائل و مشکلاتی برخورد نمایند از او کمک و راهنمایی می خواهند. شکل دیگر Tutorial problem-raising است در این روش نیز اعضای فرصت دارند در مورد هر موضوع مربوط به درس که در آن مشکل دارند از مربی کمک بخواهند.

برخی از نقاط قوت مباحث کلاسی، سمینارها و Tutorials

مباحث کلاسی، سمینارها و Tutorials به منظور دستیابی به دامنه وسیعی از اهداف آموزشی شناختی و غیر شناختی می توانند مورد استفاده قرار بگیرند. به عنوان مثال از آنها می توان در نیل به اهداف شناختی سطح پایین (دانش و درک و فهم) که معمولاً از طریق سخنرانی ها تحقق می یابد، یا برای دستیابی به اهداف شناختی سطح بالا از قبیل «کار بستن» «تحلیل» «ترکیب» و «ارزشیابی» در حوزه های مورد بحث، که معمولاً از طریق یادگیری انفرادی به شرط وجود یک وسیله کمک آموزشی قابل تحقق است، استفاده کرد.

همچنین آنها به منظور گسترش مهارت های ارتباطی و مهارت های بین شخصی، بوبه منظور نیل به دامنه وسیعی از اهداف عاطفی، مثلا نشان دادن بررسی یک مسئله از جنبه های مختلف یا داشتن تحمل یا سعه صدر در مقابل نظرات دیگران به کار گرفته می شوند. با استفاده از این روش ها می توانیم موضوعات مربوط و مناسب را با عمق بیشتر و به مدت زیاد مورد بحث قرار دهیم. همانند جلسات BUZZ و تمرینات مشابه، محاسن زیادی در درگیر ساختن و شرکت دادن فعالانه فراگیران در فرایند یادگیری وجود دارد.

برخی از نقاط ضعف مباحث کلاسی، سمینارها و Tutorials

در تمام روش های یادگیری گروهی از این نوع همیشه این خطر وجود دارد که بعضی از اعضای کلاس یا گروه، در تمرین شرکت فعال نداشته باشند و از هر گونه تفکر و صحبت با دیگران در این زمینه خودداری کنند. بنابراین، برای اینکه یک چنین تمرینی کاملاً موثر واقع شود باید تمام فعالیت ها مرحله بندی شوند تا همه افراد شرکت نمایند (سازماندهی دقیق یا کنترل و محدود نمودن اندازه گروه در این امر به ماکمک می کند). یک عیب عمده Tutorials و سمینارهای موضوع مدار این است که مربیان اغلب تمایل دارند حالت سلطه جویی داشته باشند و در بعضی موارد از جلسات نیمه سخنرانی استفاده نمایند. اگر این حالت اتفاق بیافتد، چنین جلساتی فرصت دستیابی به دامنه کاملی از اهداف شناختی سطح بالا و دیگر اهداف را تقریباً از بین خواهند برد.

۳- تمریناتی از نوع بازی / شبیه سازی / مطالعه موردی مشارکتی

در خلال دهه های قبل، استفاده از بازی ها، شبیه سازی ها و مطالعات موردی مشارکتی، به عنوان تکنیک یادگیری گروهی به طور چشم گیری افزایش یافته است. این تمرینات اساساً به بخش آموزش نظامی و مدیریت محدود شده بود، اما در حال حاضر تقریباً در تمام بخش های تعلیم و تربیت و سلامت و ایمنی گسترش یافته است، به طوری که آنها در دامنه وسیعی از موضوعات برای تدریس انواع بسیاری از اهداف آموزشی مورد استفاده قرار می گیرند. (۳)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مراجع

۱- Steren Heckner – Education and training – Encyclopaedia of occupational health and safety- P:1802 – 1803 – 1998

۲- فریره، پائولو- آموزش ستمدیدگان - ترجمه بیرشک، احمد و داد، سیف الله - انتشارات خوارزمی - چاپ اول - ۱۳۷۵

۳- احدیان، محمد وهمکاران - مقدمات تکنولوژی آموزشی - چاپ آبیژ - تهران - ۱۳۷۸